مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

پوهندوی آصف بهاند ۲۰۲۰/۰۲/۱۹

په پردی چاپیریال کې

د کوچنیانو ادبیات او مورنۍ ژبه

دویمه برخه

هر کال د فبرورۍ پر یوویشتمه د مورنۍ ژبې ورځ لمانځل کېږي. د نړۍ په ګوټ، ګوټ کې هغه خلک چې له خپلې مورنۍ ژبې سره مینه لري او غواړي چې ژبه یې له نوې تکنالوژۍ او د وخت او زمان له غوښتنو سره سم ګام اوچت کړي، لا پسې غني شي؛ دا ورځ په شاندارو مراسمو داسې لمانځي چې په تېر یوه کال کې یې د تخلیق، څېړنې او ژباړې په برخه کې د خپلې ژبې له پاره څه کړي دي او د دې یادونې کېږي چې د دوی ژبه څومره د نوې تکنالوژۍ دایرې ته ورننوتې ده او په عام ډول د خپلو هغو کارونو یادونه کوي چې د خپلې ژبې د غنا له له پاره یې کړي دي.

موږ هر یو باید دا پوښتنه له ځان سره مطرح کړو چې:

موږ خپلې مورنۍ ژبې ته څه کړي دي؟

په اروپايي هیوادونو کې د مهاجرو ضد سیاست د روحې په رامنځ کېدو سره او د راسیزم په قوي کېدو سره د مورنۍ ژبې د زدکړو امکانات ورځ تر بلې محدود شول او حتی په ځینو هیوادونو کې دا خبرې هم رامنځ ته شوې چې: هغه بودجه چې د بهرنیانو د مورنۍ ژبې په زدکړه باندې مصرفیږي، ولې یې د خپلو ژبو د زدکړې او تقویې له پاره مصرف نه کړو؟

کله چې زه په ۱۹۹۲ ام کال کې د افغانستان پرېښودلو ته اړ شوم، لومړنۍ ځای چې ما د افغان ماشومانو او کوچنیانو او نوي نسل بد حالت په کې ولید، هغه پېښور و. سره له دې چې زه تر سخت رواني فشار لاندې وم، بیا مې هم د ماشومانو، کوچنیانو او نوي نسل ته د څه لیکلو په نیت ګوډ مات یاد داشتونه په ذهن او کاغذ باندې اخستل. د نوي نسل د سواد، زدکړو، روزنې او د کوچنیانو د ادبیاتو د خراب حالت د یو تصویر وړاندې کولو په موخه مې په ماسکو کې، «نوید» نومي اخبار ــ چې د ښاغلی فاروق فردا په مدیریت خپرېده ــ د **«پردی چاپیریال او د مهاجرو کوچنیانو د زدکړې مسأله»** تر سر لیک لاندې، د مقالو سلسله پیل کړه او بیا مې د ۲۰۱۲ کال د فبرورۍ په ۲۲ مه د دویم ځل له پاره ویبپاڼو کې هم خپره کړه. هلته ما د افغان ماشومانو کوچنیانو او تنکیو ځوانانو د غه حالت ته په کتو سره خپل نظر لیکلي او خپور کړی و او اوس هم په هماغه نظر یم، هغه نظر داسې دی:

«... ما د مهاجرت د نورو ترخو تر څنګه، د افغان کوچنیانو راتلونکي زوروي او هر کله په دې فکرکې یم چې په پردیو چاپیریالونو کې به د افغان کوچنیانو د سواد مسأله څنګه کیږي؟ ځکه چې مهاجرت هرڅه له انسان څخه اخلي. ژبه،کلتور، رواجونه، کور، جومات، مړی، ژوندی، هدیره او ... خو موږ باید ځانونه تسلیم نه کړو. له تولو مینډو او پلرونوسره ښايي چې د نورو نا خوالو سره د مبارزې تر څنګ، په جدي ډول له دې ستونزې سره هم مبارزه وکړي، تر څو زموږ کوچنیان له خپل فرهنګ، تاریخ، عقایدو، ادبیاتو، ژبې او... څخه بیګانه او لرې پاتې نه شي او که ځای پر ځای لاس تر زنې کینو، خدای مه کړه سبا به زموږ د هر یوه کوچنیان بې سواده، له خپل فرهنګ او ژبې

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په خیر و لولئ

سره نا آشنا را لوی شي؛ بیا به نوی نسل له خپل فرهنګ،ژبې، تاریخ او هر څه سره نا بلده او بیګانه وي. بیا به دا د شرم پیټی چیرته او تر څو پورې پر شا چلوو.»

په هغه یادداشت کې ما د خپلو سترګو لیدلې یوه اوږده کیسه را اخیستې وه چې یو افغان زلمي په خپله مورنی ژبه لیک لوست نه شي کولای او غواړي په بل چا خط ولیکي او خپلې کورنی ته یې ولېږي.

ما په هغې شیبې کې د لیک لیکونکي په سترګو او څیره کې یآس او خواشیني ولیدل او پر دې هم پوه شوم چې ده ورو ترشونډولاندې د قهر په څپو کې دا بیت زمزمه کاوه:

«سرې لمبې مې خوښې دي، خومره خوږلن ته نه راځم
دا ځـلـې کـه لاړم، بــیـا بــه دې وطـن تــه نـــه راځم»

دغه زلمي چې خپلې کورنی ته په بل چا خط لیکه، وروکی له وطن څخه رالېږل شوی و، مور، پلار او کورنی یې نه وه ور سره چې څه یې زده کړي وای. دی په لیلیه، پارک، پوهنځي، سرک او نورو ځایونو کې، هره شیبه له پردی ژبې، پردي کلتور او پردیو خلکو سره مخامخ و او... ځکه تر دې بریده پورې رسیدلی و؛ خو موږ او تاسو خو له خپلو بچیانوسره یو ځای یو او سواد هم لرو او د فرهنګ، فرهنګ چیغې هم وهو، د دې په باب ولې فکر نه کوو چې:

«ولې مو بچیان تراوسه پورې په خپلو مورنی ژبو لیک لوست نه شي کولای؟»

له ګاونډیو هیوادونو ایران او پاکستان نه ور وړاندې، په دا نورو لرو او نږدې هیوادونو لکه: تاجکستان، روسیه، أکراین او... کې هم د کوچنیانو د زدکړې مسأله، ښوونځي ته تګ او د مورنی ژبې په زدکړې او ساتنه پسې، مهاجر نه دومره سر خوځوي او نه هم د کوربه هیوادونو خلک او واکداران په خپل پروګرام کې څه ورته لري. دلیل یې دا دی چې یا به کوربه هیواد ته دا موضوع دومره ارزښت نه لري، بودجه به هم نه وي په نظر کې ور ته نیول شوې او ورغلي مهاجر هم په یادو هیوادونو کې د موقتي استوګنې په فکر کې وي او له دې هیوادونو نه یې، یوه دایمي امن هیواد ته د تګ په خاطر د ترانزیت یا د خیز د تختې په توګه کار اخیسته.

دایمي استوګنځیو ته (هغه هیوادونه چې یو پناهِ غوښتونکي ته پنا ورکول کیږي) په رسیدو سره له ډیرو امکاناتو سره ـ سره، بیا نورې ستونزې سر را پورته کوي چې د دې ستونزو په سیورې کې ځینې کورنی د خپلې مورنی ژبې، زدکړو، ښوونځي، پوهنځي، یا لوړو زدکړو په فکر کې هم نه وي.

یوه ډله افغانان یې داسې انګیرې چې جنت الفردوس ته رسیدلي دي، هر څه د سوسیال له خوا تیار دي او هیڅ ډول ستونزې نه شته، نور نو زدکړې، مورنی ژبې، خپل کلتور، خپل تاریخ، په وطن کې د جګړې لمبې، په وطن کې د پاتو خلکو فکر او... څه کوي.

بله ډله افغانان هم د لومړي ډلې په څیر د هیڅ شي په فکر کې نه وي، یوازې د پیسو د پیدا کولو په موخه هڅې کوي او اولادونه د ښوونځي او پوهنځي په ځای پیزاري ته لیږي، څو د پیسو د ګټلو په موخه فزیکي کارونه وکړي.

البته شته داسې افغانان چې د خپل وطن، خپل فرهنګ او خپل هر څه ته په پام سره، د کوربه هیوادونو له ټولو مثبتو امکاناتو نه په استفادې سره خپلو ټولو مثبتو تجربو نه استفاده کوي، پر ځان فشار راوړي، حتی له خپل معاش نه خپلو بچو سره د مرستې زمینه برابروي، څو کوچنیان او ځوانان زدکړې تر لاسه کړي.

بله خبره دا ده چې په اروپا، امریکا او ځینو نورو پرمخ تللو هیوادونو کې د مورنی ژبې مسأله ډیره سلنه په خپله د افغانانو په علاقې او هڅو پورې اړه لري. په یو ډیر تازه ګزارش کې مې ولوستل چې څه ډول افغانانو ته په ځینو هیوادونو کې په مورنی ژبې د ژباړن د نه شتون په وجه د کیس په اړوند ضرررونه رسیدلي دي، دا په دې چې د محکمې په لړ کې مثلاً دري ژبې ته ایرانی ژباړن راغواړي بیا د قاضي او د دوسیې والا په منځ کې نا پوهیدنه یا سوتفاهم رامنځ ته کیږي او پایله یې د مهاجر له پاره منفي وي. د کانادا په هیواد کې افغانانو، په ډیر زحمت سره، د کانادا هیواد مقامات په دې قانع کړي دي چې پښتو او دري ژبې د کانادا په رسمي دفاترو کې داسې ثبت او ومنل شي چې د اړتیا په وخت کې هر چا ته په خپله مورنی ژبه ژباړن را وغواړي.

کوم معیارونه چې د کو چنیانو د ادبیاتو په برخه کې په نړیواله کچه منل شوي او مراعاتیږي، د هغو په چوکاټ کې هیڅ څوک نه شي کولای و وایي چې افغانانو به په بهر کې خپلو بچو ته په خپله مورنی ژبه کتابونه برابر کړي وي،

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

يا به يي د مطالعي زمينه ورته برابره كړي وي او يا به يي كوم ماشوم ته په خپله مورنۍ ژبه د خوب په وخت كي كوم كتاب لوستى وي.

د ماشومانو او كوچنيانو له پاره په اروپا كي په كتابي او چاپي بڼه زما له نظره څه نه دي تير شوي، په ويبپاڼو كي د كوچنيانو له پاره څه شعرونه او كيسي ليكل شوي او ژباړل شوي دي چي د لاندې ښاغلو نومونه د يادوني وړ دي:
١ـ احمد ولي اڅكزى، د ماشومانو او كوچنيانو له پاره يي كيسي او شعرونه ليكلي دي،

٢ـ ښاغلي ملک پرهيز د ډنماركي ليكوال هنس كريستين اندرسن څو كيسي ژباړلي دي،

٣ـ ښاغلي يوسف هيواد دوست د ډنماركي ليكوال هانس كريستين اندرسن څو كيسي ژباړلي دي،

٤ـ آصف بهاند د ډنماركي ليكوال هانس كريستين اندرسن څو كيسي ژباړلي دي.

كه چيري د كوم ماشوم مور يا پلار د خوب په وخت كي، كوم افغان ماشوم ته د آرامه خوب په موخه، كوم كتاب يا كومه كيسه لوستي وي، هغه به هم د كوربه هيواد په ژبه وي، نه د ماشوم په مورنۍ ژبه. د كوچنيانو د ادبياتو له پاره ډير د پاملرني وړ كار دننه په افغانستان كي شوى او هيله ده چي دا كار نور هم په مثبت لوري تعقيب او وغځول شي.

كله چي زه (آصف بهاند) اروپا ته را ورسيدم، د كوچنيانو د ادبياتو او نوي نسل د روزني، په تيره بيا د مورنۍ ژبي د زدكړي او يا عادي ليک لوست د يادولو په موخه مي خپلي هلي ځلي منظمي كړي او جدي هوډ مي وكړ چي په دي برخه كي به كار كوم، نو هماغه و چي په لومړي گام كي مي په سويدن كي د مورنۍ ژبي له ښونكو سره د سويدن دولت او ځينو افغان فرهنگي ټولنو او شخصيتونو په مرسته كار پيل كړ او د ٢٠٠٢ كال په جنوري كي مي په ستاكهولم كي د دريو ورځو په مخ، د مورنۍ ژبو په هغه سيمينار كي د لكچرست په توگه فعاله ونډه واخيسته چي په سكندنويايي هيوادو نو كي د ميشتو افغانانو د مورنۍ ژبو د ښونكو له پاره جوړ شوى و. په ياد سيمينار كي مي، خپل لومړني ياداشتونه، د دوو مقالو په چوكاټ كي، له ستاكهولم نه په خپريدونكي «فردا» نومي مجله كي خپاره كړي دي.

(فردا مجله، د ٢٠٠٢ كال د مارچ او اپريل گڼه)

له هغه نه وروسته مي د كوچنيانو د ادبياتو او نوي نسل د روزني په برخه كي چي څومره توان رسيدلى او موضوع پوري اړوند مواد په مخه راغلي دي، ما وخت په وخت ليكني كړي دي. «د كوچنيانو ادبيات، تاريخي پس منظر او اوسنى حالت» تر سر ليک لاندې مي د دي كرښو تر ليكلو پوري ٢٤ مقالي خپري كړي دي چي ټولي په ويبسايټونو كي همدا اوس هم آنلاين موجودي دي، كه يي درانه لوستونكي د مطالعي ليوالتيا ولري، كولاى شي په دي پته ټولي ولولي:

د مطالعي د دود او نوي نسل د روزلو په موخه مي تر اوسه څو گټوري مقالي خپري كړي دي،
ما په ١٩٩٤ ام كال كي ويلي، ليكلي او خپاره كړي وو چي ټول خلک په تيره هغه قلموال چي عملاً د كوچنيانو د زدكړو او ادبياتو په برخه كي فعال دي، بايد دي موضوع ته په كمه سترگه ونه گوري، څو هغسي چي بايد، و نه شول. هغه توري دا دي:

«زه له ټولوفرهنگيانو،په تيره له هغوفرهنگيانوڅخه چي عملاً ليكني او نشرات كوي،هيله كوم چي د افغان مهاجرو كوچنيانو د ښووني او روزني له پاره كم له كمه په خپلو خپرونو كي جدي پاملرنه وكړي.
ښاغلي جنيد شريف د خپلو ژباړو په لړ كي د يوه ژباړل شوي اثر په مقدمه كي ليكلي ووچي: «... بيت نيكه په دويمه هجري پيرۍ كي په زارۍ، زارۍ د خداى له دربار غوښتلي وو چي:

دا وګړي ډيركړي خدايه لويه خدايـــه، لويه خدايــه »
او خداى (ج) دا وګړي ډير كړل؛ خو اوس اوس داسي څوک نه شته چي يو وار ووايي:

دا وګړي ماړه كړي خدايه! لويه خدايه، لويه خدايه، دا وګړي باسواده كړي خدايه! لويه خدايه، لويه خدايه!!! »

نور بيا

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همكارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيكه ټينګه كړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليكنې د ليكنيزې بڼې پازوالي د ليكوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليكنه له راليږلو مخكې په ځير و لولـئ